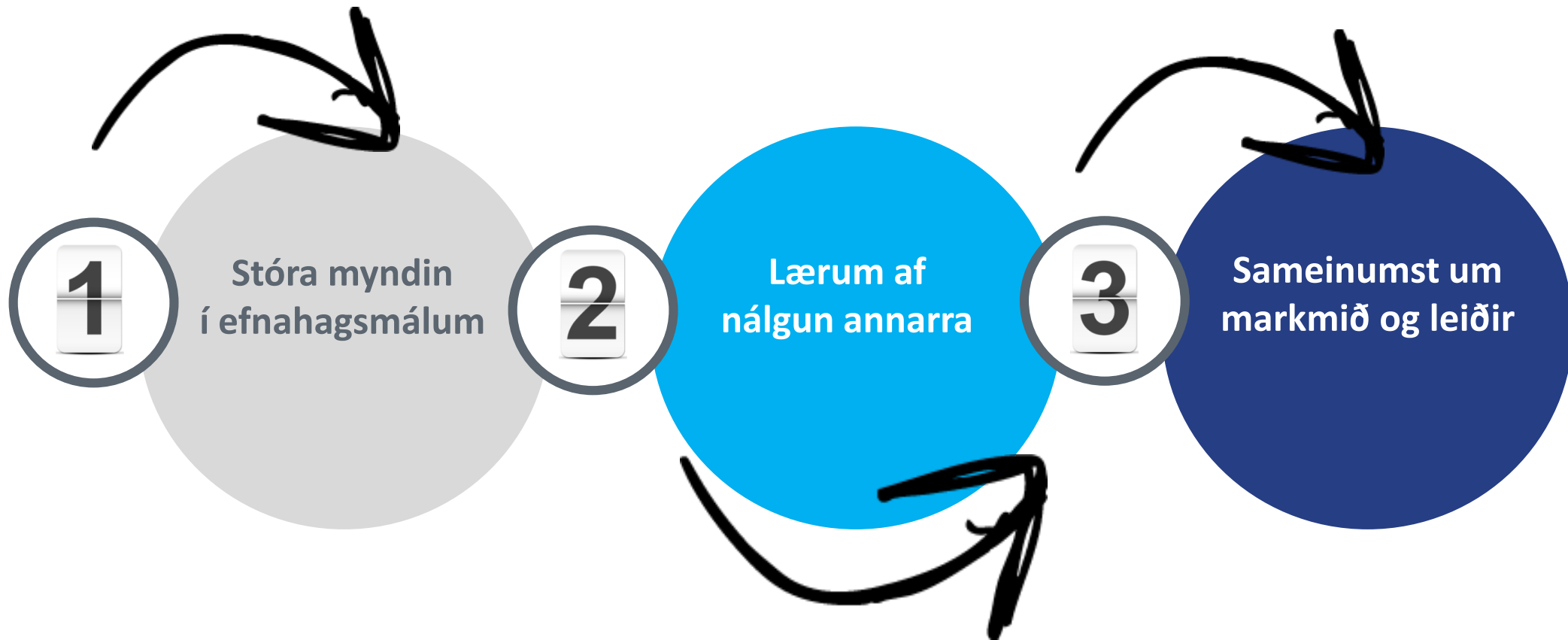


Nýtum sterka stöðu

Halldór Benjamín Þorbergsson, framkvæmdastjóri Samtaka atvinnulífsins



Mál málanna í dag



1

Sterkur efnahagur en sömu sjálfskaparvítin

2

Hagstæð ytri skilyrði hafa haldið aftur af verðbólgu

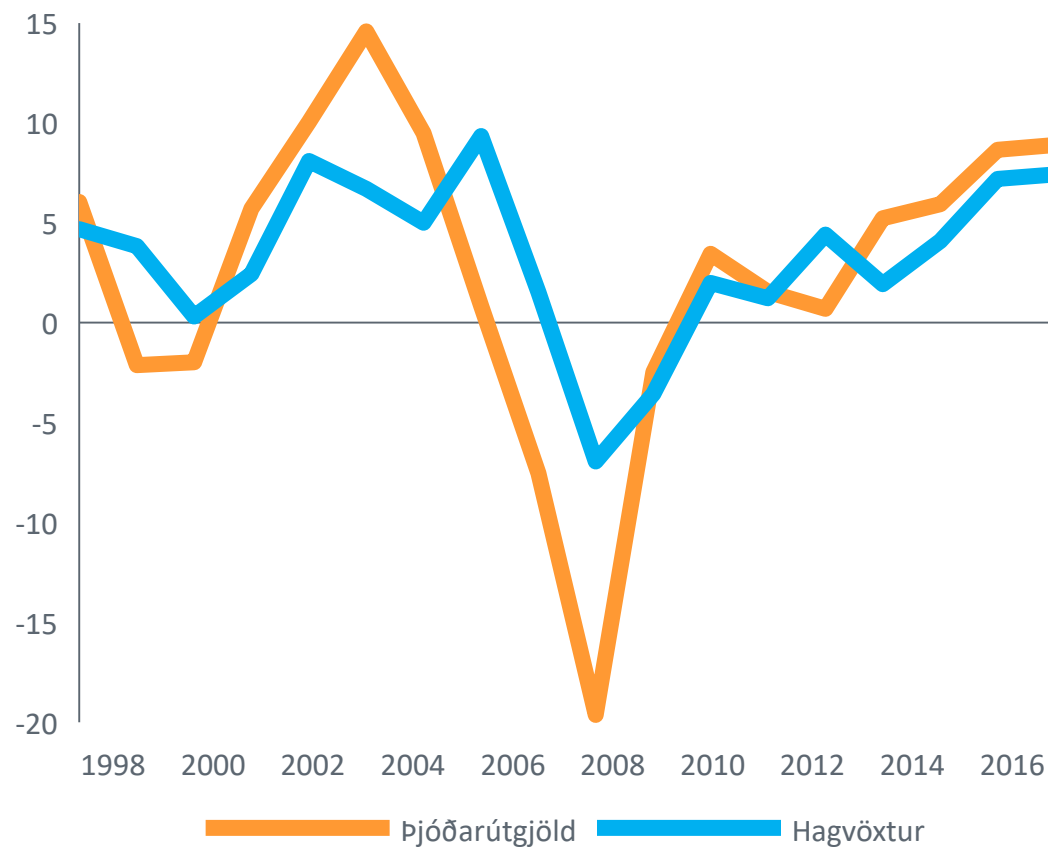
3

Nýtt kjarasamningslíkan er nauðsyn

Staðan sjaldan verið betri á einu lengsta hagvaxtarskeiði sögunnar

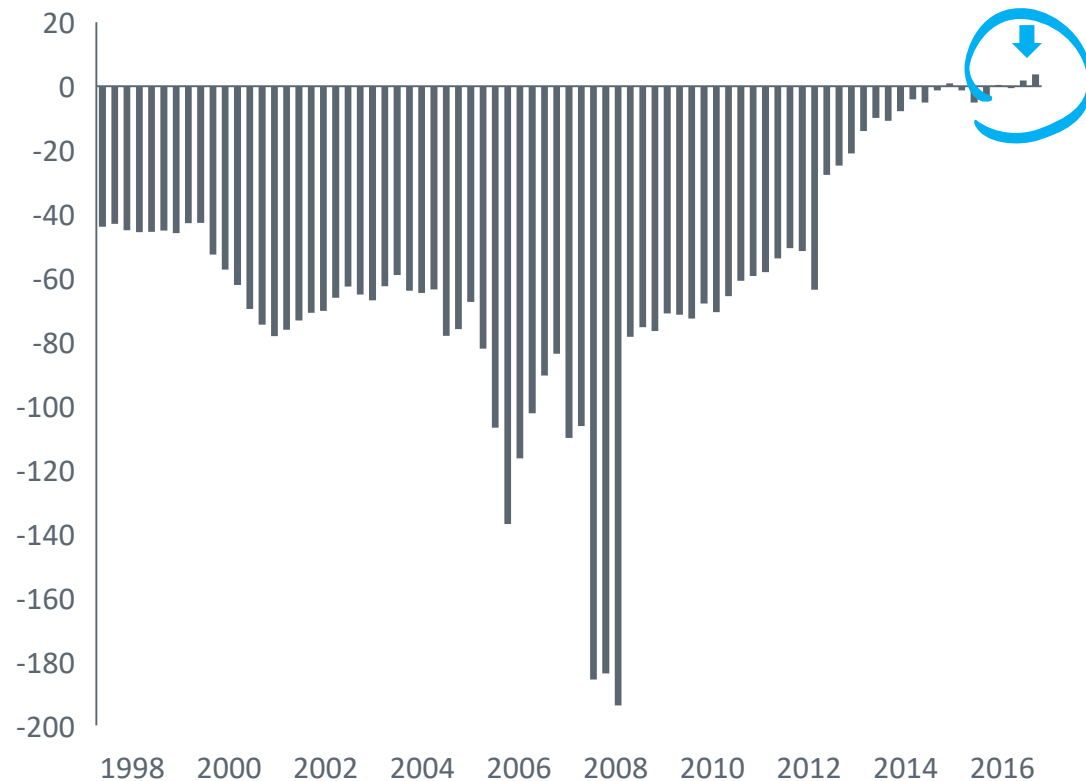
Hagkerfið vex og útgjöld þjóðarinnar aukast

Þjóðarútgjöld og hagvöxtur
%, raunbreyting frá fyrra ári



Uppsveiflan er ekki skuldsett heldur kaupmáttardrifin

Hrein erlend staða þjóðarbúsins
%, hlutfall af VLF

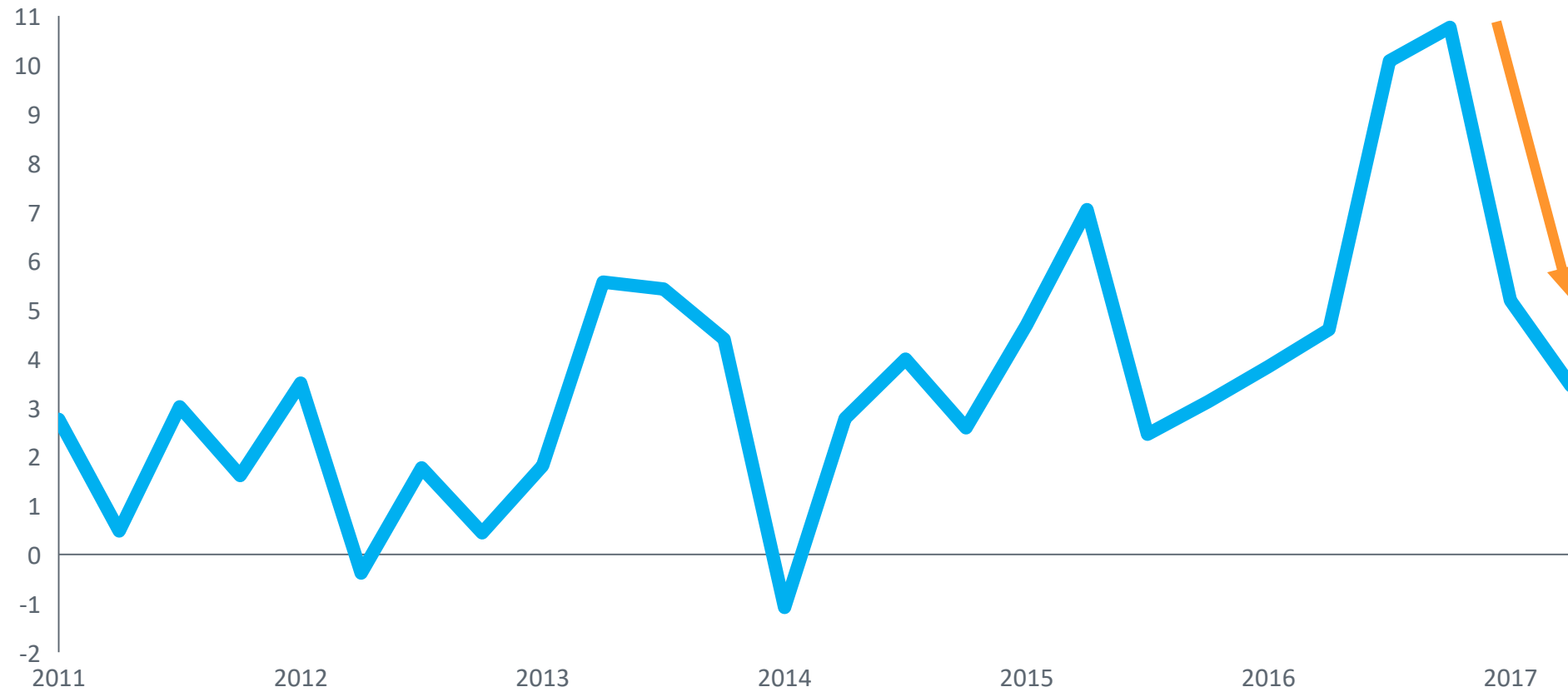


Það eru hins vegar blikur á lofti. Það er byrjað að hægja á vexti hagkerfisins.

Hagkerfið vex áfram, en á hægari takti

Hagvöxtur (árleg breyting)

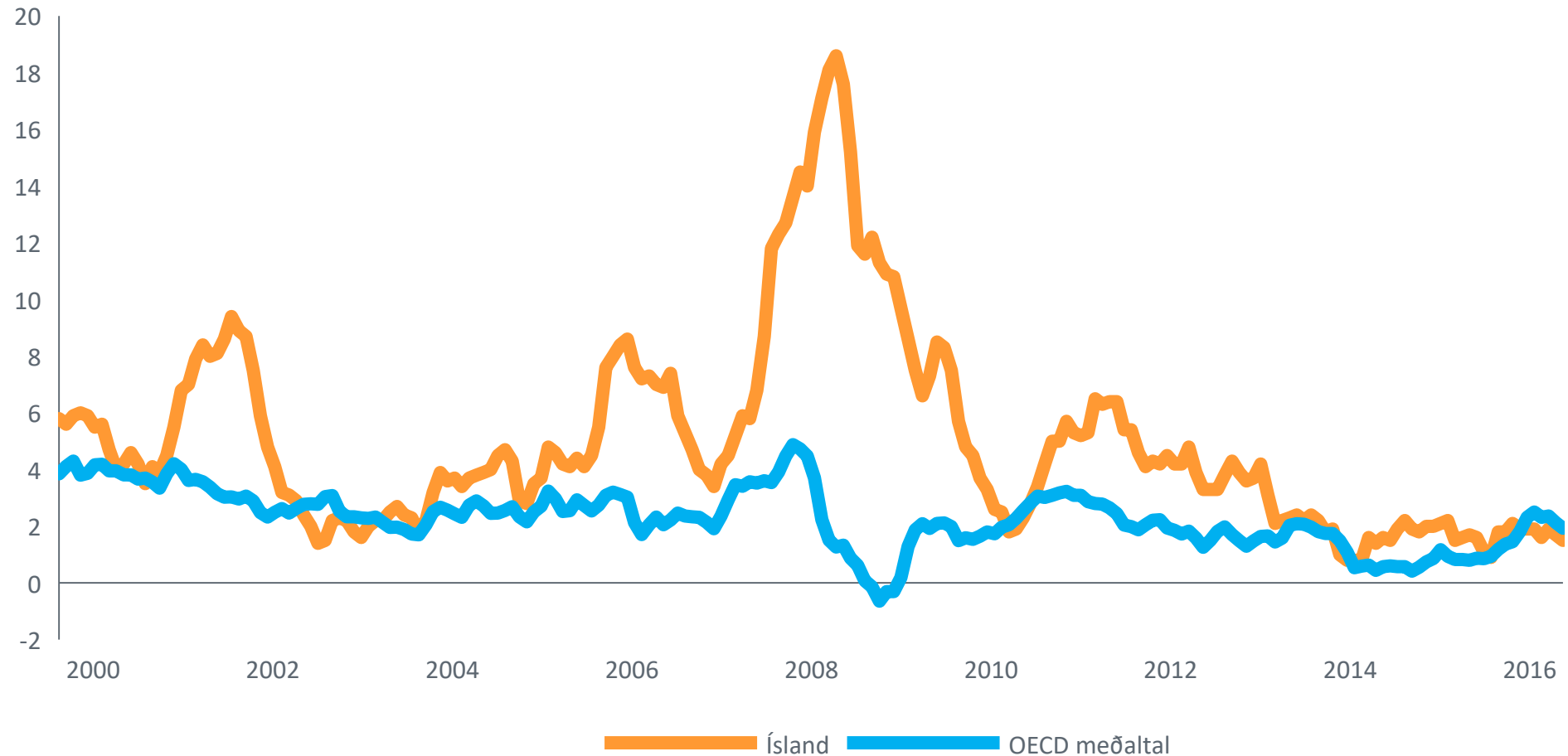
%, landsframleiðsla á föstu verðlagi



Á sama tíma og verðbólga hefur haldist sögulega lág – svipuð meðaltali OECD

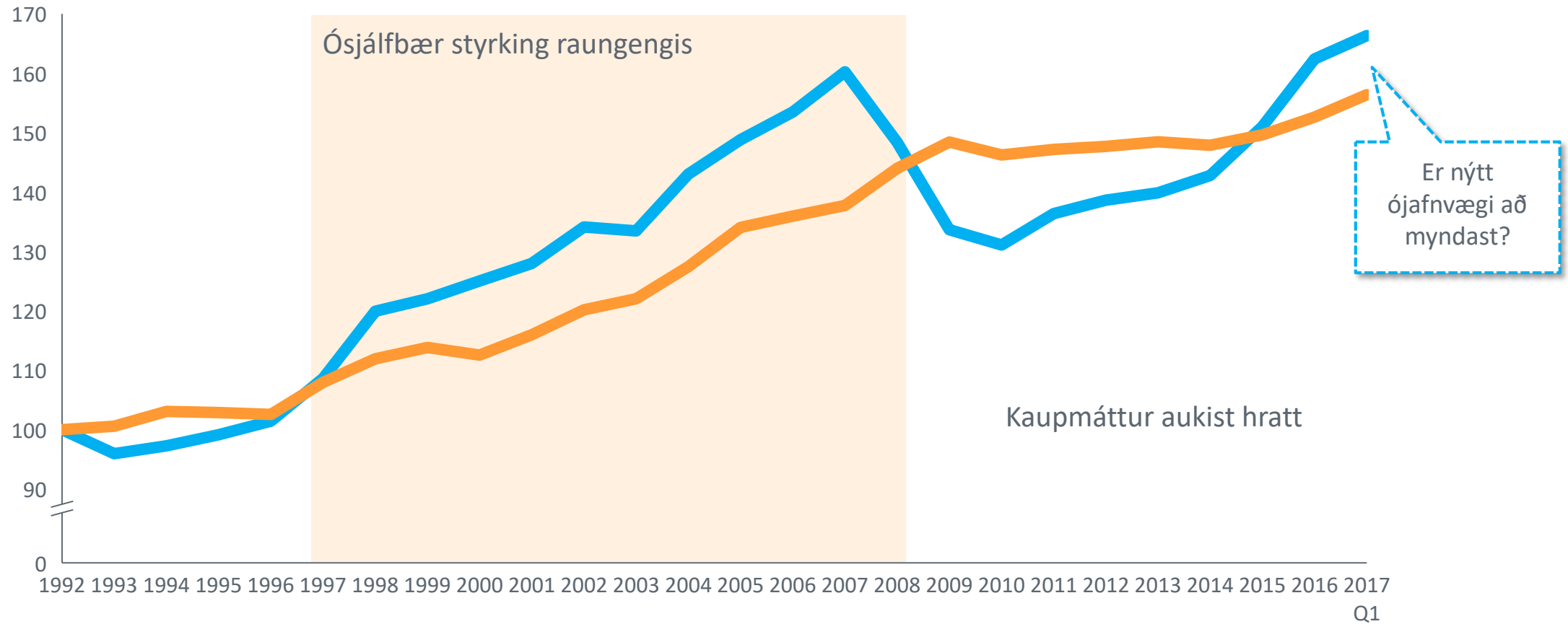
Verðbólguvæntingar virka vel ankeraðar

Verðbólga á Íslandi
%, 12 mánaða breyting



Launahækkanir verða á ný viðskila við framleiðniaukningu. Til langs tíma getur kaupmáttur launa ekki hækkað umfram undirliggjandi verðmætasköpun – það er kjarni máls

Raunlaun og framleiðni
Vísitala = 100 árið 1992

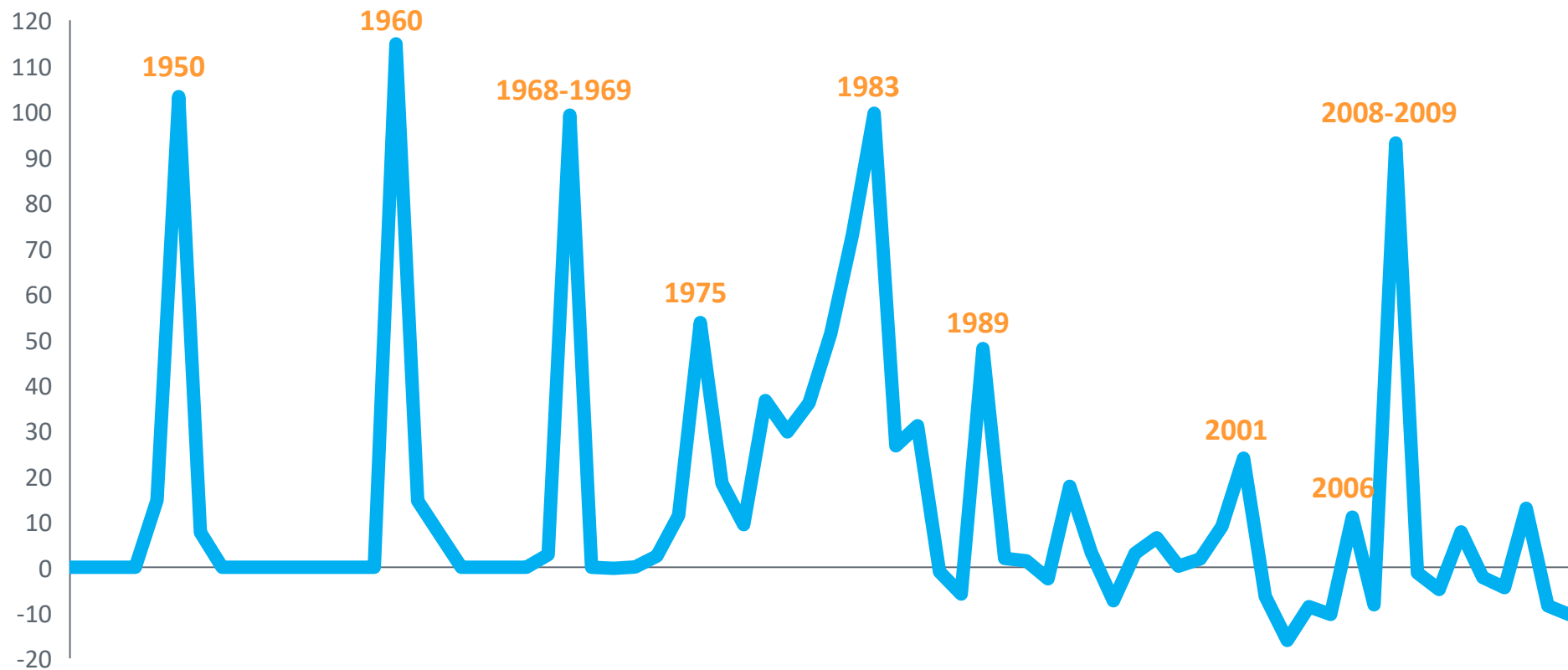


Heimildir: Útreikningar efnahagssviðs, Seðlabanki Íslands

Raunlaun Framleiðni

Segin saga. Íslenskar framúrkeyrslur eru iðulega leiðréttar með gengisfalli

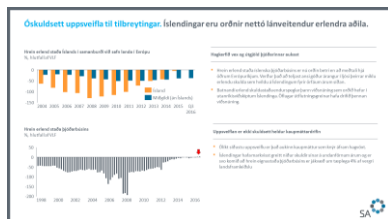
Breytingar á gengi ISK gagnvart USD
%, breyting á ársmeðaltölum



Heimildir: Útreikningar efnahagssviðs, Seðlabanki Íslands

Íslenskt þjóðarþú hefur sjaldan staðið betur. Þrátt fyrir að hafa hækkað laun langt umfram nágrannabjóðir hefur verðbólga ekki látið á sér kræla og kaupmáttur vaxið mikið á undanförunum árum.

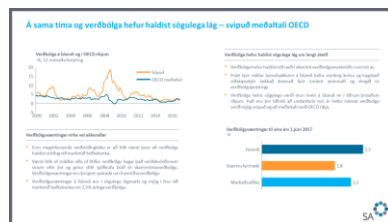
1



Góð staða þjóðarþúsins

- Hagvöxtur hefur verið mikill á undanförunum árum og þjóðarútgjöld aukast hratt. Byggði vöxturinn á auknum tekjum og verðmætasköpun fremur en skuldsetningu.
- Íslendingar hafa greitt hratt niður erlendar skuldir og er hrein skuldastaða þjóðarþúsins nú orðin jákvæð hafandi verið neikvæð um langa hríð.

2



Verðbólga hefur haldist lág

- Þrátt fyrir mikinn vöxt í hagkerfinu og miklar launahækkningar hefur verðbólga haldist lág og stöðug í sögulega langan tíma.
- Virðast verðbólguvæntingar vel akkeraðar og fátt bendir til annars en að verðbólgan haldist við eða undir verðbólguþröngum.

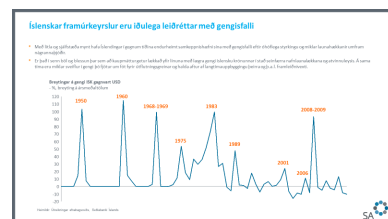
3



Kaupmáttur hefur aukist mikið

- Miklar launahækkningar undanfarinn ára samhlíða lágri verðbólgu hefur orðið þess valdandi að kaupmáttur hefur vaxið hratt.
- Kaupmáttur byggir þó á verðmætasköpun í hagkerfinu og er því áhyggjuefni að raunlaun skuli aftur hækka mun hraðar en framleiðni eykst líkt og í aðdraganda efnahagsfallsins árið 2008.

4



Saga leiðréttinga í gegnum gengi

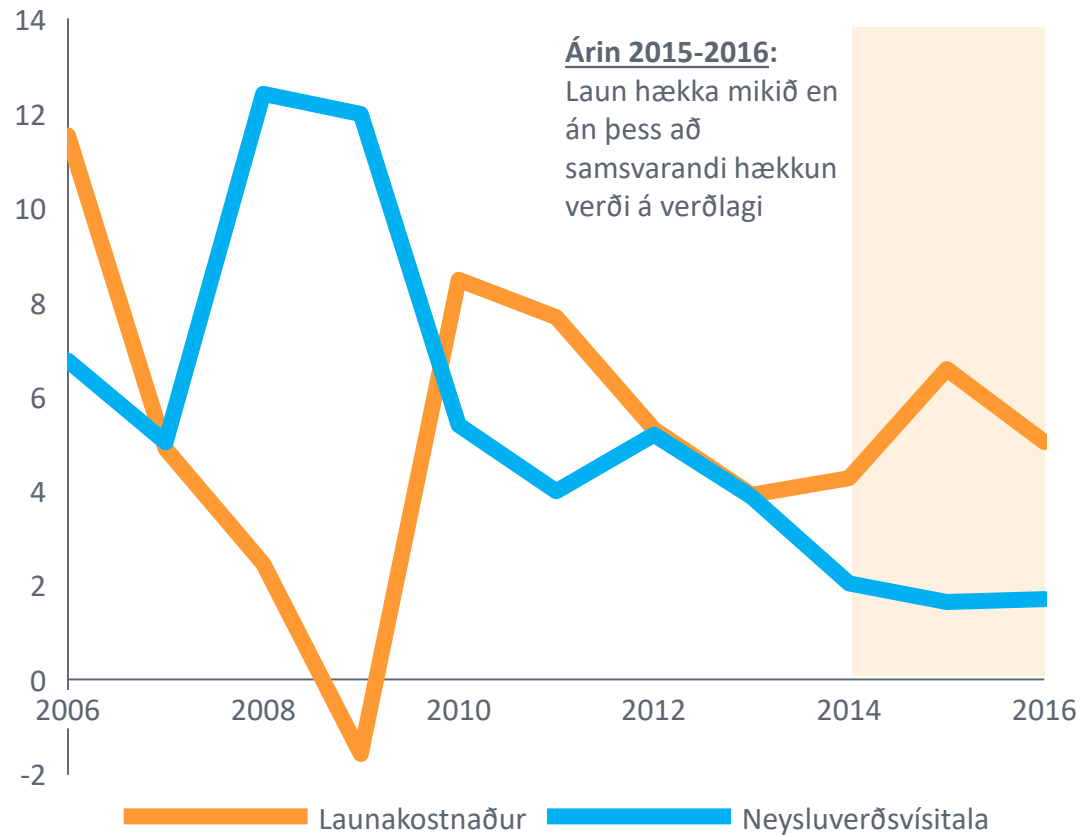
- Þó íslenskur efnahagur líti vel út um þessar mundir er mikilvægt að verja góða stöðu. Áhyggjuefni er að framleiðni haldi ekki í við launapróun.
- Íslendingar eiga langa sögu af því að hækka laun umfram getu hagkerfisins og hefur slíkt ójafnvægi iðulega verið leiðrétt með gengisfalli, handstýrðu eða gengishruni líkt og árið 2008.

Efnisyfirlit

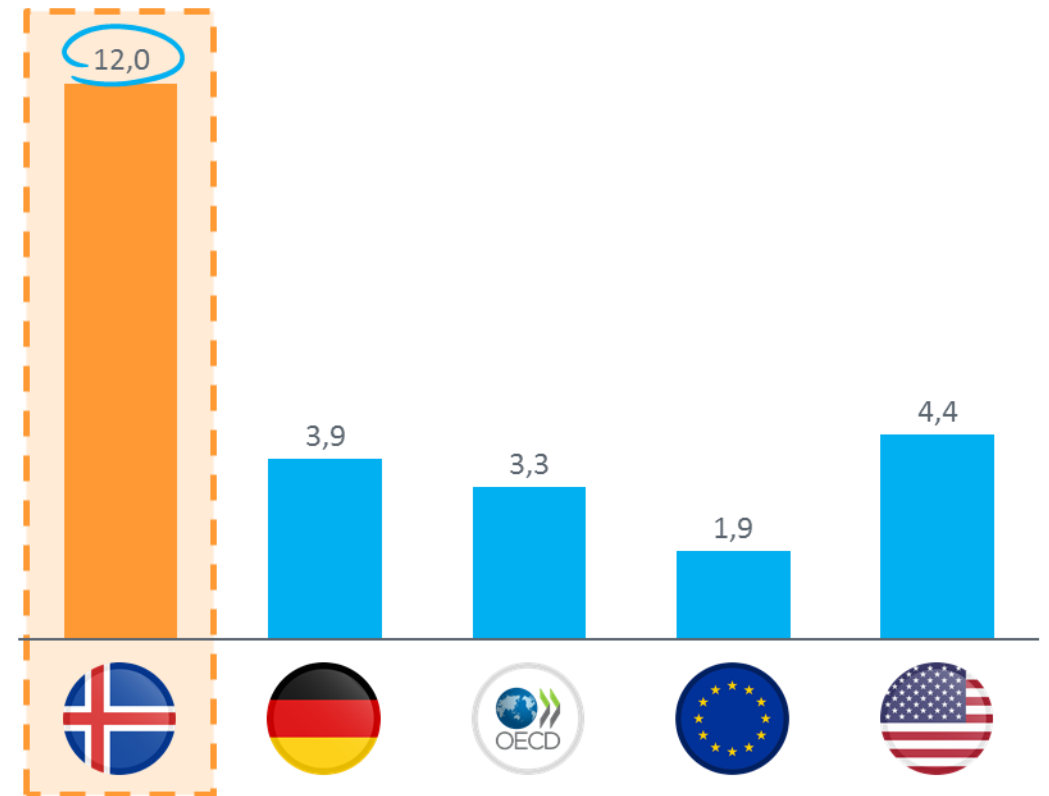
- 1 Sterkur efnahagur en sömu sjálfskaparvítin
- 2 Hagstæð ytri skilyrði hafa haldið aftur af verðbólgu**
- 3 Nýtt kjarasamningslíkan er nauðsyn

Þó launakostnaður hafi vaxið úr öllu samræmi við nágrannarþjóðir hefur verðbólga haldist lág

Launakostnaður á framleidda einingu og neysluverðsvísitala
- %, breyting milli ára



Launakostnaður á framleidda einingu síðastliðin tvö ár
- %, uppsöfnuð breyting frá 2014-2016

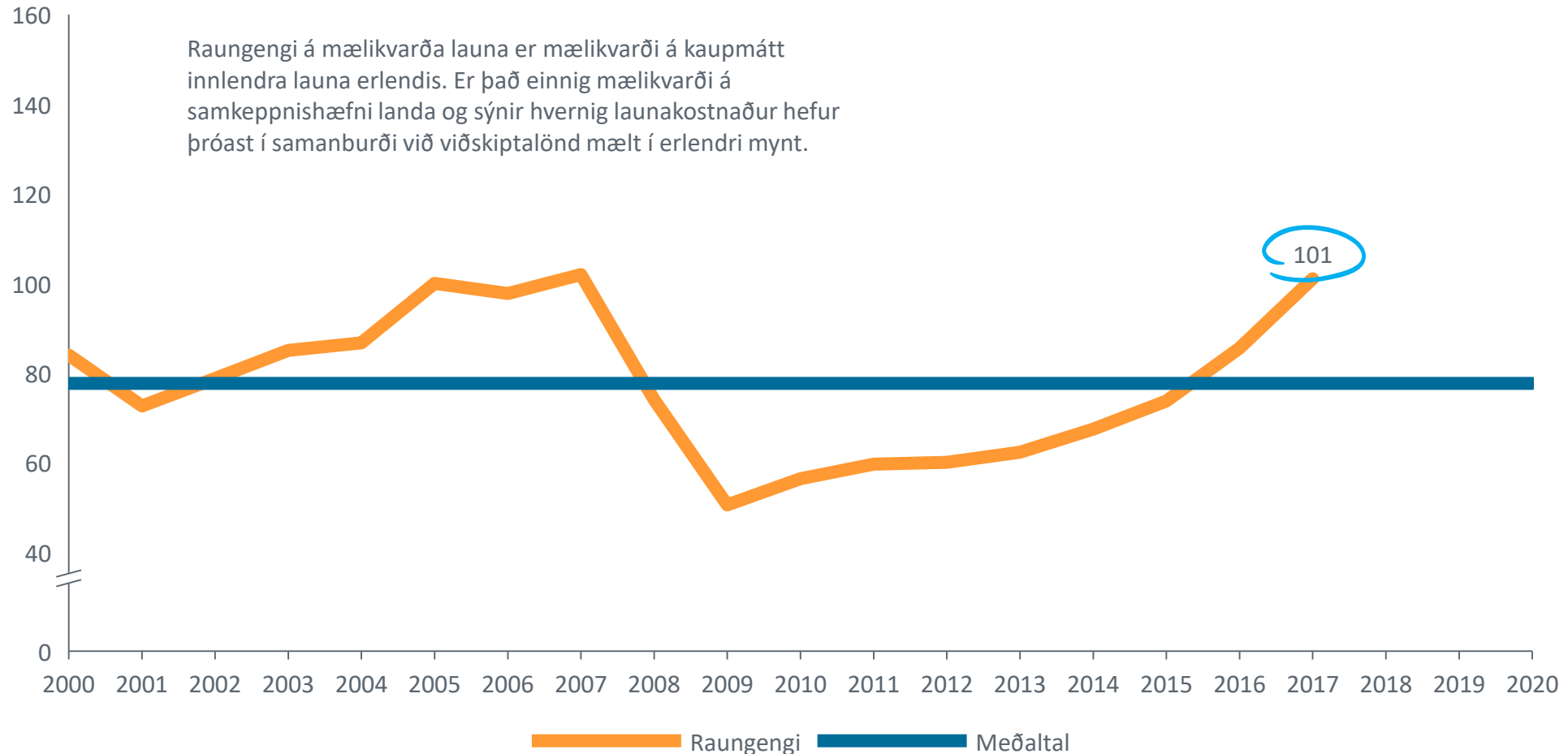


Leiðin sem var farin 2015 verður ekki endurtekin – takmörk eru fyrir hækkun raungengis

Raungengi á mælikvarða launa er komið á svipaðar slóðir og árið 2007

Raungengi á mælikvarða launa

- vísitala, 2005 = 100

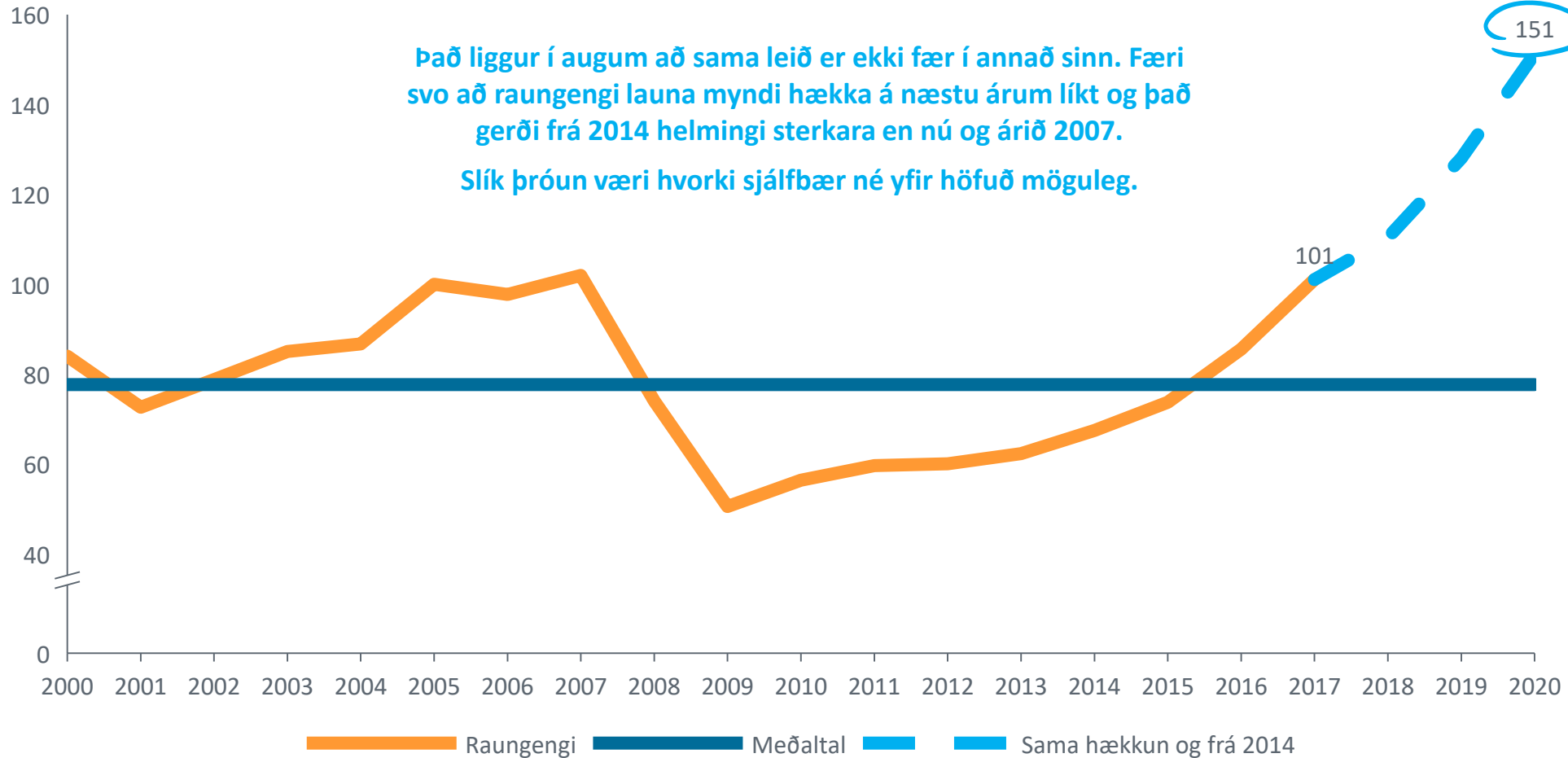


Íslendingar hafa haldið kaupmáttaraukningu síðustu kjarasamninga og gott betur

Raungengi á mælikvarða launa er komið á svipaðar slóðir og árið 2007

Raungengi á mælikvarða launa

- vísitala, 2005 = 100



Þjóðarþúið stendur vel í dag en ætlum við að hætta á nýja kollsteypu?

Sterka stöðu innlands efnahags þarf að varðveita...

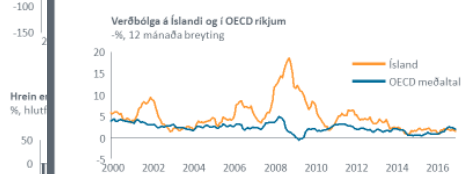
...það gerum við ekki með því að gera sömu mistök ár eftir ár. Endurtekin mistök!

Staðan sjaldan verið betri á einu lengsta hagvaxtarskeiði sögunnar

Þjóðarþúið og heimabútur
% hlutf.

Óskuldsett uppsveifla til tilbreytingar. Íslendingar eru orðnir nettó lánveitendur erlendra aðila.

Á sama tíma og verðbólga hefur haldist sögulega lág – svipuð meðaltali OECD



Verðbólga á Íslandi og í OECD ríkjum
-%, 12 mánaða breyting


- Verðbólga hefur haldist sögulega lág um langt skeið
- Verðbólga hefur haldist við neðri viðmörk verðbólgu markmiðs í um tvö ár.
- Þrátt fyrir miklar launahækkanir á Íslandi hefur styrking krónu og hagstæð viðskiptakjör lækkað kostnað fyrir innlent ævinnulíf og dregið úr verðbólguþrýstingi.
- Verðbólga hefur sögulega verið mun meiri á Íslandi en í öðrum þróuðum ríkjum. Það eru því tölndi að undanfarnin tvö ár hefur íslensk verðbólga verið mjög svipuð og að meðaltali með OECD ríkjum.

Verðbólguvæntingar til eins árs 1. júní 2017

Heimili	2,5
Stærstu fyrirtæki	1,8
Markaðsaðilar	2,2

Verðbólguvæntingar virka vel ákeraðar

- Einn meginforsenda verðstöðugleika er að fólk vænti þess að verðbólga haldist stöðug við markmið Seðlabanka.
- Vænti fólk of mikillar eða of litillar verðbólgu hagar það verðákvöðunum sínum efir því og getur slíkt sjálfkrafa búið til skammtímaverðbólgu. Verðbólguvæntingar eru því gott spátæki um framtíðarverðbólgu.
- Verðbólguvæntingar á Íslandi eru í sögulegu lágmarki og mjög í línu við markmið Seðlabanka um 2,5% árlega verðbólgu.

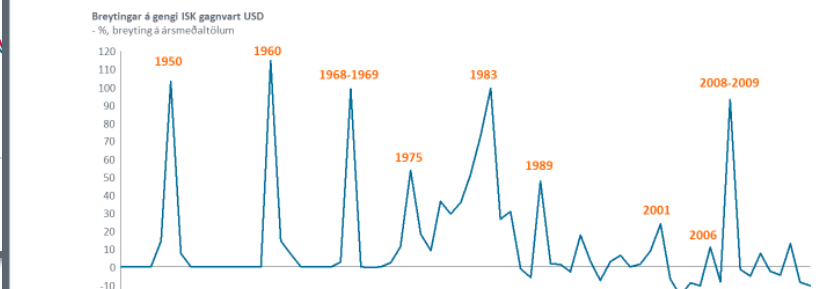


Launakostnaður hefur vaxið úr öllu samræmi við nágrannaþjóðir

- Á Íslandi hefur þeirri stefnu verið haldið til þrautar að hækka laun langt umfram nágrannaþjóðir.
- Í gegnum verðbólguvæntingar
- Sú varð þó ekki raunin í kjölfar mikilla launahækkana síðustu kjarasamninga.

Íslenskar framúrkeyrslur eru iðulega leiðréttar með gengisfalli


- Með litla og sjálfstæða mynt hafa Íslendingar í gegnum tíðina endurheimt samkeppnishæfni sína með gengisfalli eftir óhófliga styrkingu og miklar launahækkanir umfram nágrannaþjóðir.
- Er það í senn búið og blessun þar sem að kaupmáttur getur lækkað yfir línunna með lagra gengi íslensku krónunnar í stað seinfærra nafnlaunalækkana og atvinnuleysis. Á sama tíma eru miklar sveiflur í gengi þó fjötur um fót fyrir útlutningsgreinar og halda aftur af langtímapuþyggingu þeirra og þ.a.l. framleiðnivexti.



Breytingar á gengi ISK gagnvart USD
-%, breyting á ársmeðaltölum

1950 1960 1968-1969 1975 1983 1989 2001 2006 2008-2009

Heimild: Útlutningar efnahagsráðs, Seðlabanki Íslands



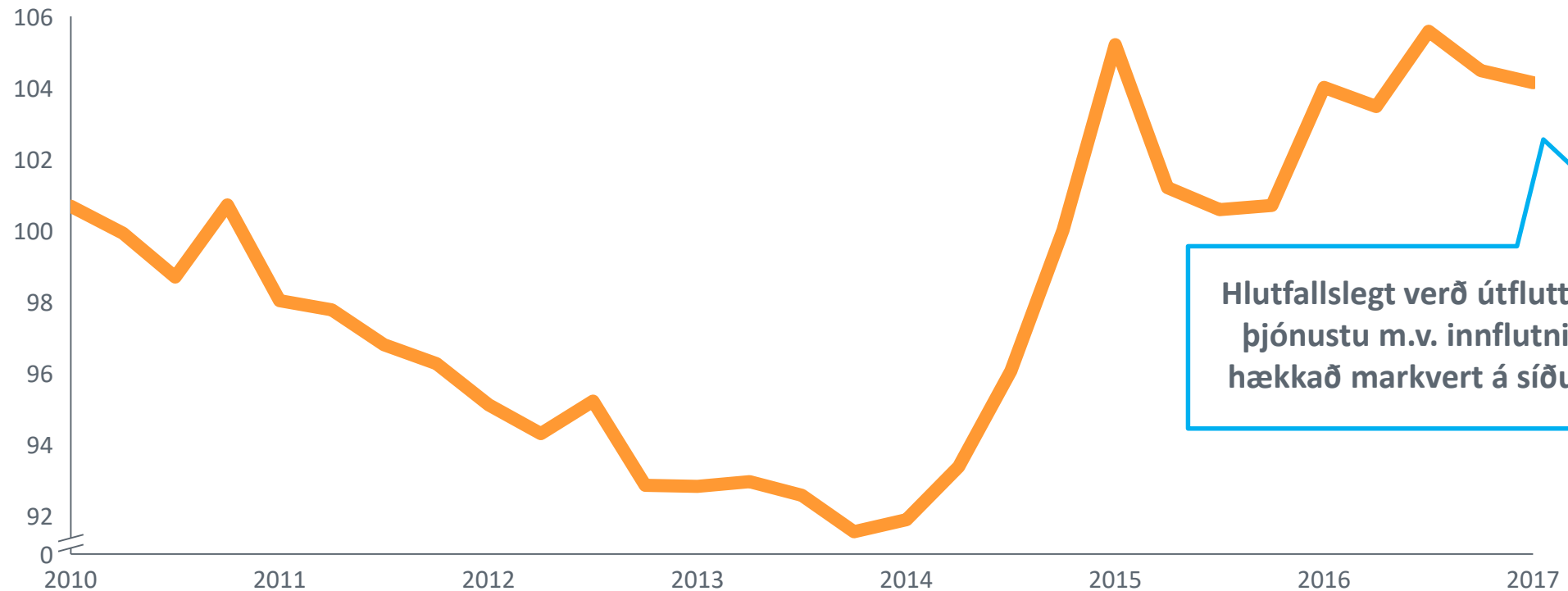
Í aðdraganda síðustu kjarasamninga spáðu SA og aðrir greiningaraðilar mun meiri verðbólgu en á endanum varð raunin.

Getum við endurtekið leikinn?

Skýring 1. Viðskiptakjör Íslands hafa batnað til muna frá síðustu kjarasamningum

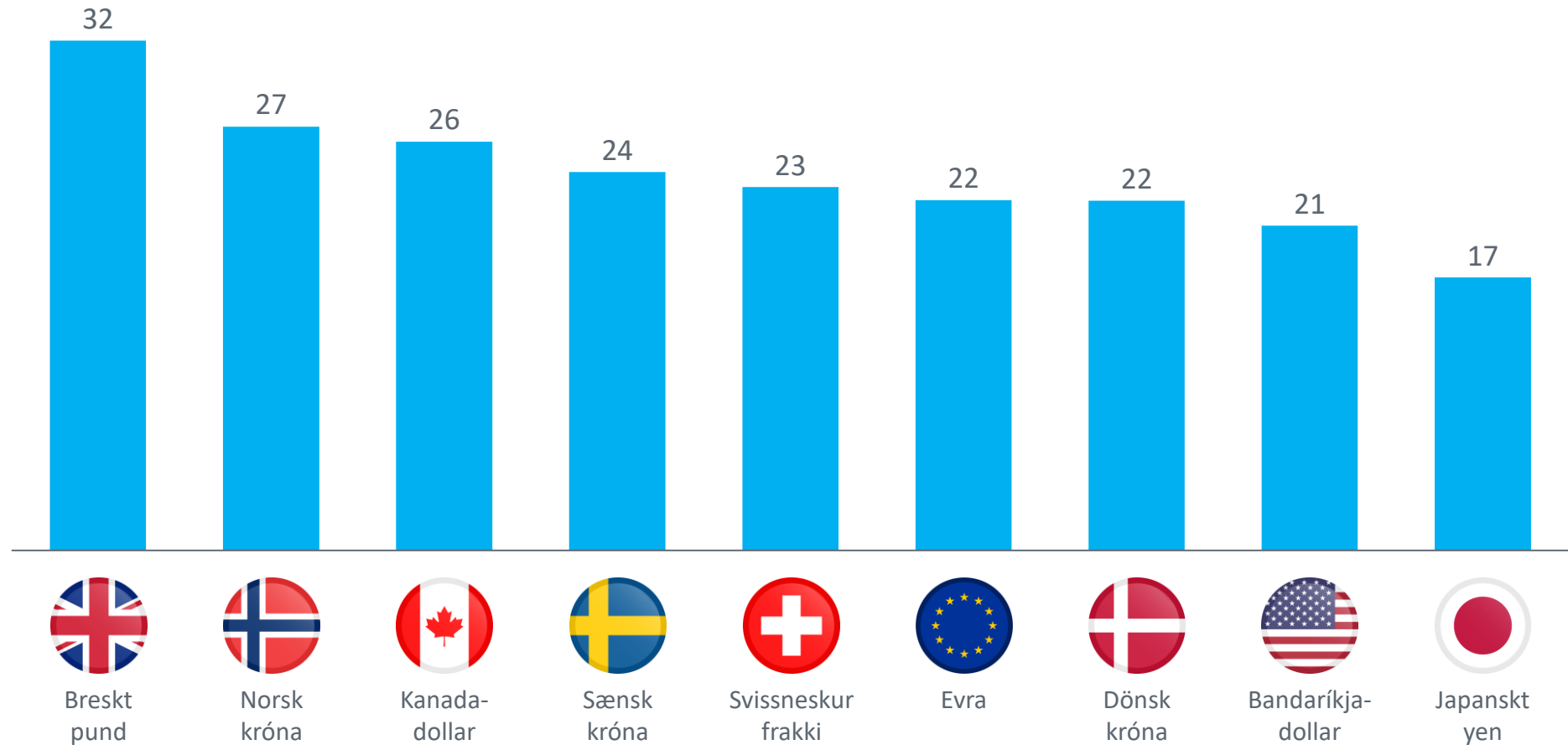
Raugengi á mælikvarða launa

- vísitala, 2005 = 100



Skýring 2. Krónan hefur styrkst umtalsvert gagnvart helstu gjaldmiðlum

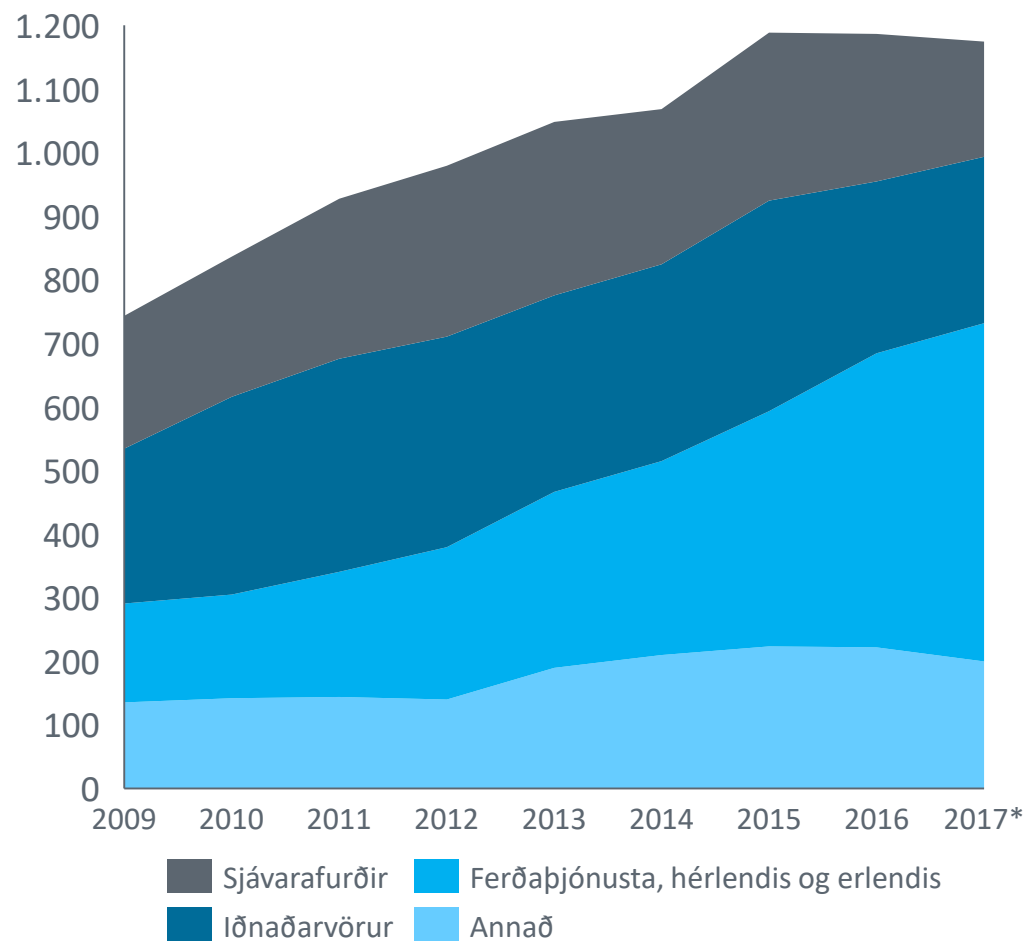
Styrking krónu gagnvart gjaldmiðlum helstu viðskiptaþjóða
- %, frá ársbyrjun 2015 til júlí 2017



Skýring 3. Tilkoma nýrrar útflutningsgreinar hefur aukið verðmætasköpun

Útflutningur Íslendinga 2009-2017

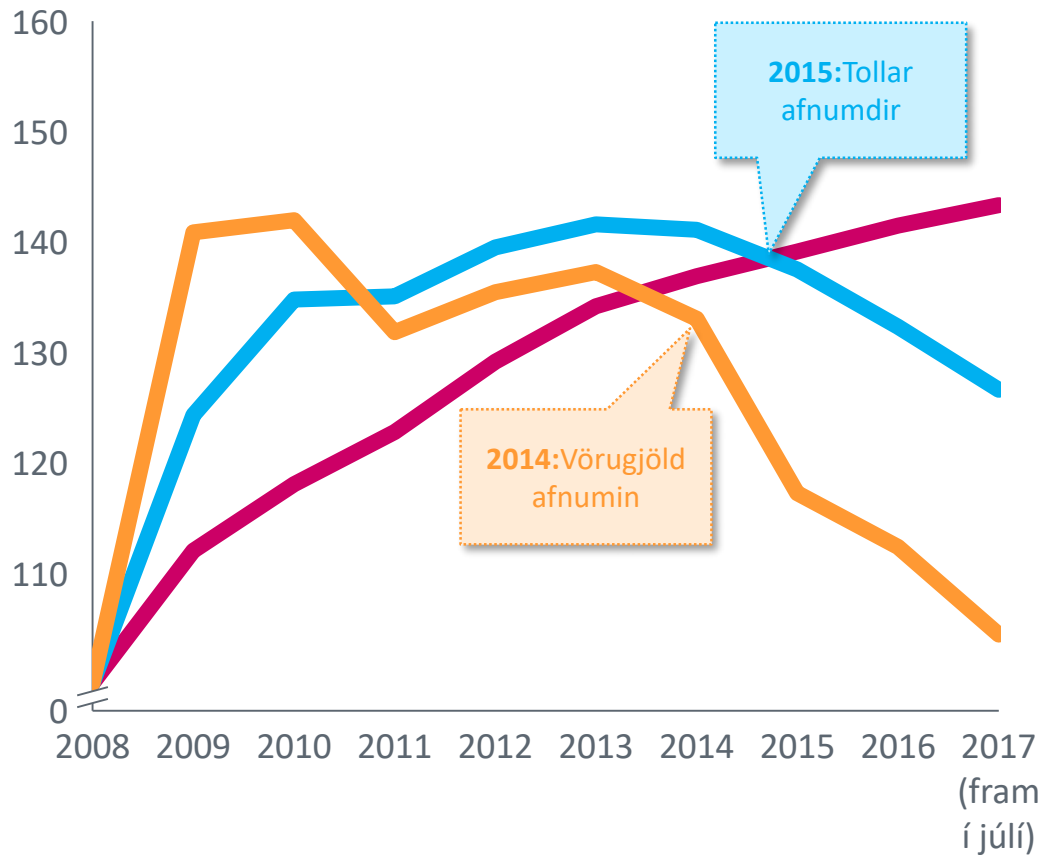
- milljónir íslenskra króna, verðlag hvers árs



Heimild: Ferðamálastofa, visir.is

Skýring 4. Afnám tolla og vörugjalda lækkaði verð innfluttra vara markvert

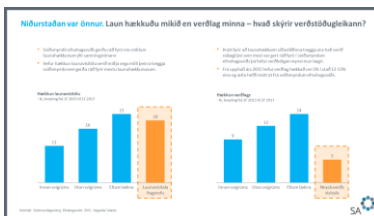
Verðvísitölur vara sem álögur voru lækkaðar á
- Vísitala, = 100 árið 2008



— Vísitala neysluerðs — Raftæki
— Föt og skór
 Heimild: Hagstofa Íslands, útreikningar efnahagsviðs

Kjarasamningum síðustu fylgdu ekki sú verðbólga sem spáð hafði verið. Liggur í augum uppi að hagstæð ytri skilyrði eru þar meginskýring. Ef endurtaka á leikinn í næstu lotu er verið að treysta á áframhaldandi styrkingu gengis og bætt viðskiptakjör sem þegar eru bæði í sögulegum hæðum. Slíkt er óábyrgt.

1



Laun hækkuðu mikið en verðbólga hélst lág

- Kjarasamningalotan árið 2015 var mjög hörð. Fór svo að lokum að laun á almennum markaði voru hækkuð langt umfram það svigrúm sem bæði SA og Seðlabankinn töldu samræmast verðstöðugleika.
- Þrátt fyrir miklar launahækkanir hefur verðbólga haldist lág og stöðug sem af er samningstímanum.

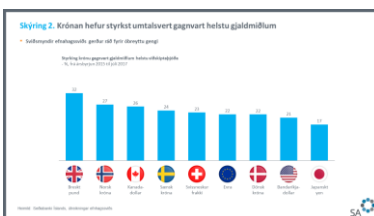
2



Heppnin var með okkur

- Ástæður þess að sá kostnaður sem kjarasamningarnir lögðu á launagreiðendur hefur ekki skilað sér í aukinni verðbólgu á meira skylt við heppni en nokkuð annað.
- Ytri skilyrði hafa batnað mikið á samningstímanum, hærra verð fæst fyrir innlendar vörur en áður og olía sem er stór kostnaðarliður hefur hríðfallið á undanförunum árum.

3



Íslenska krónan styrktist markvert

- Ein meginástæða þess verðstöðugleikans er þó mikil styrking íslensku krónunnar.
- Áframhaldandi veldisvöxtur varð á komum ferðamann til landsins og einnig hefur hátt innlent vaxtastig laða að erlenda fjárfesta.
- Allt hefur þetta leitt til styrkingar íslensku krónunnar og dregið úr kostnaði innlendra fyrirtækja.

4



Frekari hækking raungengis væri ósjálfbær

- Miklar launahækkanir samhliða mikilli gengisstyrkingu hefur aukið kaupmátt innlendra launþega í erlendum gjaldmiðli. Er raungengi á mælikvarða launa nú á svipuðum slóðum og árið 2007.
- Mikil styrking raungengis án samsvarandi framleiðni aukningar dregur úr samkeppnishæfni þjóðarbúsins og er ekki sjálfbær til lengri tíma.

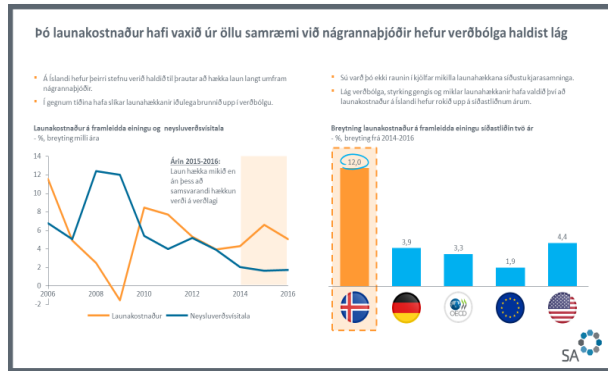
Efnisyfirlit

- 1 Sterkur efnahagur en sömu sjálfskaparvítin
- 2 Hagstæð ytri skilyrði hafa haldið aftur af verðbólgu
- 3 Nýtt kjarasamningslíkan er nauðsyn**

Síðustu ár hafa verið gjöful vegna ytri aðstæðna. Hæpið er að treysta á að það endurtaki sig.

Launahækkanir úr öllu samræmi við nágrannapjóðir

Síðustu kjarasamningar voru kostnaðarsamir. Þrátt fyrir miklar launahækkanir hefur verðbólgan haldist lítil. Ástæðuna má rekja til þróunar ýmissa ytri þátta.



Getum ekki áfram treyst á hagstæð ytri skilyrði

Góð þróun viðskiptakjara og styrking krónunnar hefur haldið niðri verðbólgu á Íslandi. Við getum ekki treyst á að sú þróun verði viðvarandi, er það raun nær ómögulegt með tilliti til t.d. raungengis.

Skýring 1. Viðskiptakjör Íslands hafa batnað til muna frá síðustu kjarasamningum

- Svíðsmyndir efnahagssviðs gerðu ráð fyrir óbreyttum viðskiptakjörum

Skýring 2. Krónan hefur styrkt umtalsvert gagnvart helstu gjaldmiðlum

- Svíðsmyndir efnahagssviðs gerðu ráð fyrir óbreyttu gengi

Skýring 3. Tilkoma nýrrar útlutningsgreinar hefur aukið verðmætasköpun

- Svíðsmyndir efnahagssviðs sáu ekki fyrir þann vöxt sem orðið hefur í komum ferðamanna



Raungengi krónunnar hefur náð hápunkti

Raungengi íslenskra launa er komið í sögulegar hæðir. Eykur það kaupmátt Íslendinga erlendis en dregur á sama tíma úr samkeppnishæfni þjóðarbúsins. Frekari hækkun er hvorki sjálfbær né möguleg.

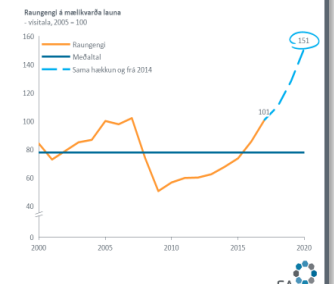
Leiðin sem var farin 2015 verður ekki endurtekin – takmörk eru fyrir hækkun raungengis

Raungengi á málkvarða launa er komið á svipað stöð og árið 2007

- Raungengi á málkvarða launa er málkvarði á kaupmátt Íslendinga launa erlendis. Er það einnig málkvarði á samkeppnishæfni lands og því virðing raunlaunakostnaðurs hefur þróast í samræmi við viðskiptisástandi erlendis mynd.
- Raungengi erlendis á launa hefur nú eftir miklar launahækkunir, líta verðbólga og haldandi gengi íslensku krónunnar náð svipaðum hæðum og þegar best lét árin fyrir.
- Kaupmáttar Íslendinga aðila erlendis hefur því vaxið mikið á undanförnum árum.
- Að sama skapi hafa miklar launahækkunir og styrking krónunnar komið niður á samkeppnishæfni þjóðarbúsins.

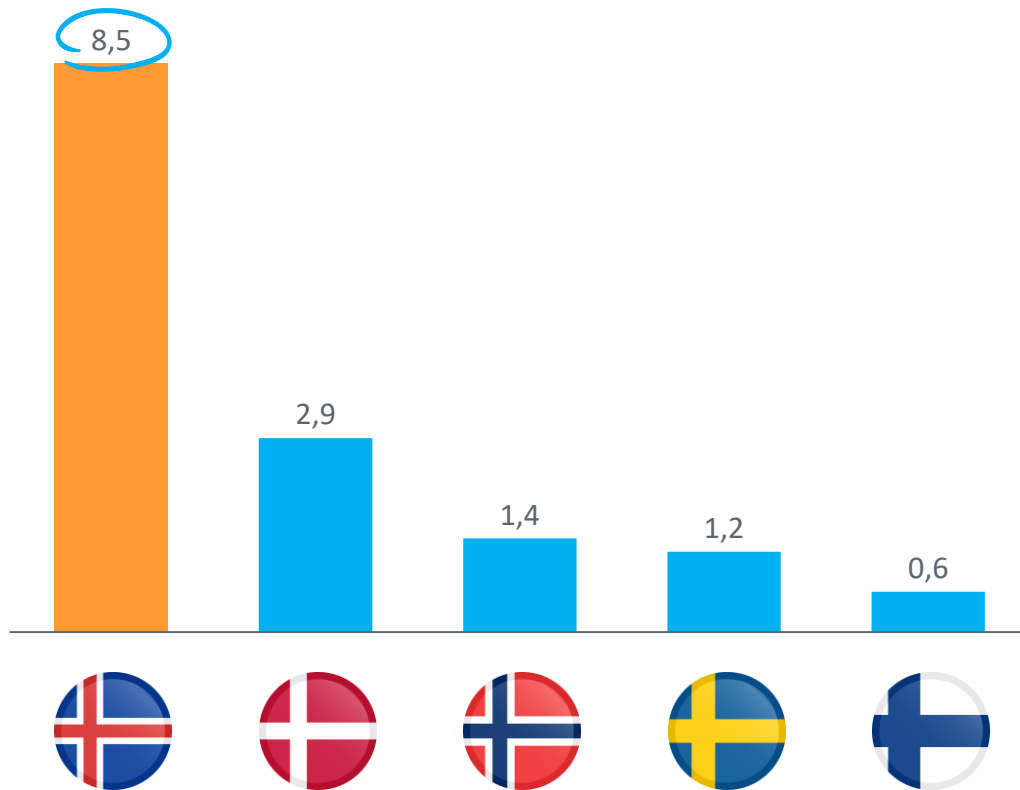
Það liggur í augum að sama leið er ekki fær í annað sinn. Fær svo að raungengi launa myndi hækka á næstu árum líkt og það gerði frá 2014 helmingi sterkara en nú og árið 2007. Slík þróun væri hvorki sjálfbær né yfir höfuð möguleg.

Heimild: Seðlabanki Íslands, útlutningur efnahagssviðs



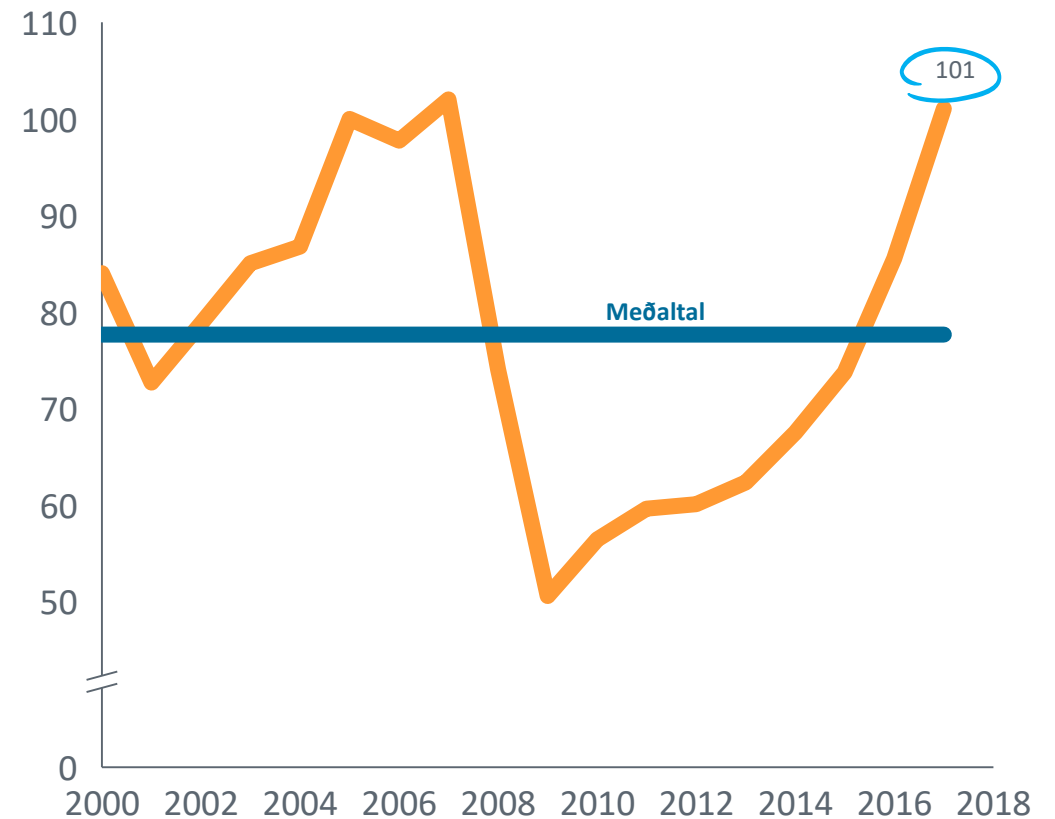
Óábyrgt að halda áfram á sömu braut. Miklar launahækkningar leiða reglulega til ofriss krónunnar

2016: Launakostnaður á framleidda einingu
-(ársbreyting %)



Heimild: OECD

Raungengi á mælikvarða launa
- vísitala, 2005 = 100



Heimild: Seðlabanki Íslands

Val milli tveggja leiða í kjaraviðræðum

Sama stefna: Launahækkun umfram svigrúm

Launastefna:

- Hækkun langt umfram nágrannalönd

Hver gefur merkið?

- Hið opinbera

Þróun kjaraviðræðna

- Áframhaldandi togstreita milli opinbera og almenna geirans. Höfrungahlaup heldur áfram þar sem launþegahópar knýja á um leiðréttingar fyrir sinn hóp á víxl.

Hvers má vænta?

- Aukin verðbólga
- Hærri vextir
- Versnandi samkeppnisstaða
- Lægra gengi íslensku krónunar



Norræna leiðin: Launahækkun í samræmi við framleiðslugetu

Launastefna:

- Hækkun í samræmi við framleiðslugetu

Hver gefur merkið?

- Útflutningsgreinar

Þróun kjaraviðræðna

- Merki útflutningsgreina verður viðmið fyrir aðrar stéttir og skapar þannig ramma fyrir kjaraviðræður og mögulegar launahækkunir

Hvers má vænta?

- Aukinn verðstöðugleiki
- Svigrúm til vaxtalækkana
- Aukin samkeppnishæfni þjóðarbúsins
- Stöðugt gengi íslensku krónunnar

Val milli tveggja leiða í kjaraviðræðum

Sama stefna: Launahækkun umfram svigrúm

Launastefna:

- Hækkun langt umfram nágrannalönd

Hver gefur merkið?

- Hið opinbera

Þróun kjaraviðræðna

- Áframhaldandi togstreita milli opinbera og almenna geirans. Höfrungahlaup heldur áfram þar sem launþegahópar knýja á um leiðréttingar fyrir sinn hóp á víxl.

Hvers má vænta?

- Aukin verðbólga
- Hærri vextir
- Versnandi samkeppnisstaða
- Lægra gengi íslensku krónunar



Norræna leiðin: Launahækkun í samræmi við framleiðslugetu

Launastefna:

- Hækkun í samræmi við framleiðslugetu

Hver gefur merkið?

- Útflutningsgreinar

Þróun kjaraviðræðna

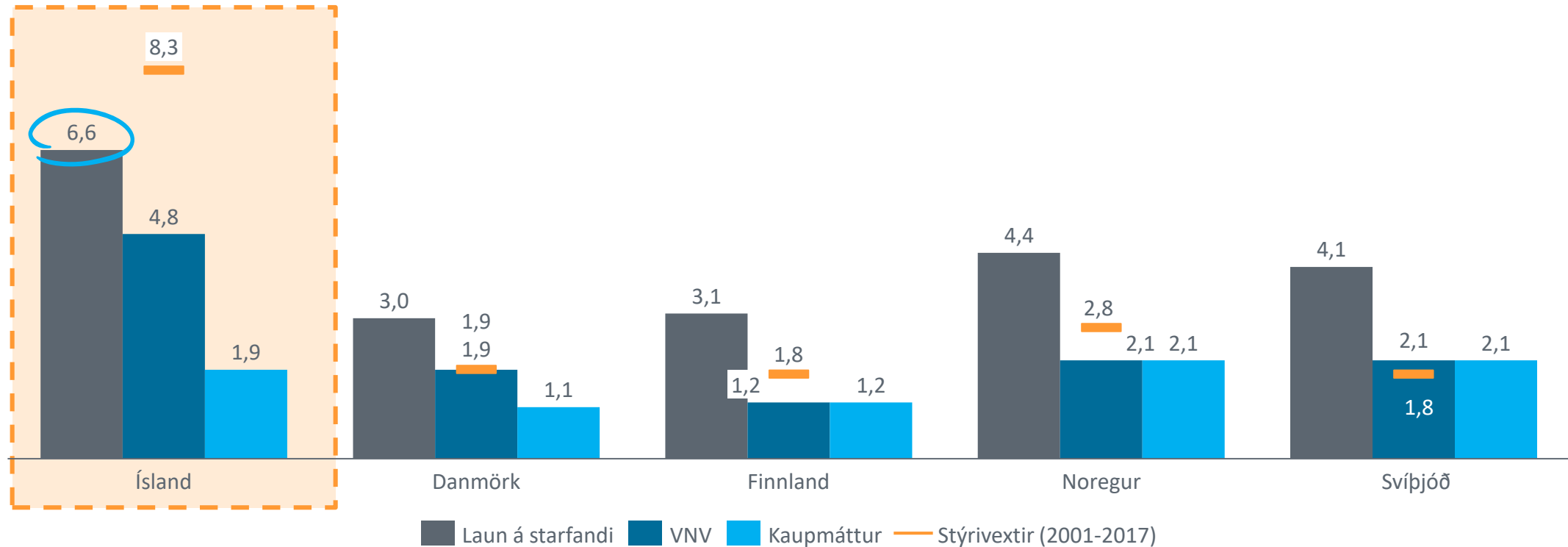
- Merki útflutningsgreina verður viðmið fyrir aðrar stéttir og skapar þannig ramma fyrir kjaraviðræður og mögulegar launahækkunir

Hvers má vænta?

- Aukinn verðstöðugleiki
- Svigrúm til vaxtalækkana
- Aukin samkeppnishæfni þjóðarbúsins
- Stöðugt gengi íslensku krónunnar

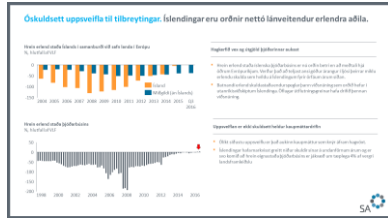
Nýja íslenska vinnumarkaðslíkanið: Hóflegar launahækkningar eru almannagæði

Norðurlöndin: Árleg breyting að meðaltali á launum, verðlagi og kaupmætti, 1990-2016



Niðurstöður: Varðveitum það sem áunnist hefur – annað er að tefla í tvísýnu góðri stöðu

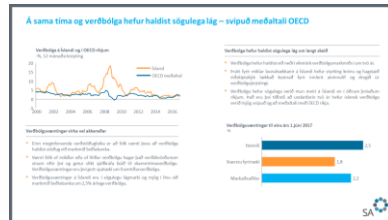
1



Góð staða þjóðarbúsins

- Hagvöxtur hefur verið mikill á undanförunum árum og þjóðarútgjöld aukast hratt. Byggði vöxturinn á auknum tekjum og verðmætasköpun fremur en skuldsetningu.
- Íslendingar hafa greitt hratt niður erlendar skuldir og er hrein skuldastaða þjóðarbúsins nú orðin jákvæð hafandi verið neikvæð um langa hríð.

2



Verðbólga hefur haldist lág

- Þrátt fyrir mikinn vöxt í hagkerfinu og miklar launahækkanir hefur verðbólga haldist lág og stöðug í sögulega langan tíma.
- Virðast verðbólguvæntingar vel akkeraðar og fátt bendir til annars en að verðbólgan haldist við eða undir verðbólguþröngunarmiði.

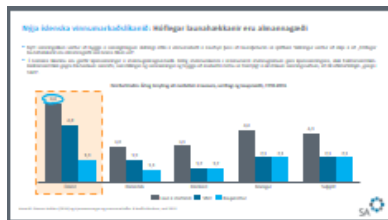
3



Kaupmáttur hefur aukist mikið

- Miklar launahækkanir undanfarinn ára samhliða lágri verðbólgu hefur orðið þess valdandi að kaupmáttur hefur vaxið hratt.
- Kaupmáttur byggir þó á verðmætasköpun í hagkerfinu og er því áhyggjuefni að raunlaun skuli aftur hækka mun hraðar en framleiðni eykst líkt og í aðdraganda efnahagsáfallsins árið 2008.

4



Ekki endurtaka mistök fortíðar

- Miklar launahækkanir undirrót óstöðugleika.
- Norræna leiðin augljós kostur.

